

EVALUATIERAPPORT PROJECTEN BUURTSTEWARDS

**AGENTSCHAP
BINNENLANDS
BESTUUR**

1. Situering

1.1. Beleidskader

Binnen het Vlaamse integratiebeleid, werd de voorbije jaren bijzondere aandacht besteed aan intra-Europese migratie en Roma. Sedert het openstellen van onze arbeidsmarkt op 1 mei 2009 kende de instroom vanuit Midden- en Oost-Europa een sterke groei. Omdat deze migratie specifieke problemen met zich meebracht en ook de lokale overheden voor nieuwe uitdagingen stelde, werd in 2011 een Vlaams Actieplan voor de integratie van Midden- en Oost-Europese migranten, waaronder Roma, opgesteld. Dit plan bevatte maatregelen vanuit diverse beleidsdomeinen en moest een inclusieve benadering van de problematiek waarborgen. Het plan werd op 20 juli 2012 goedgekeurd door de Vlaamse Regering.

Eén van de maatregelen die in dit actieplan werden opgenomen, betrof de subsidiëring van specifieke projecten rond Romabemiddeling in de steden Sint-Niklaas, Gent, Antwerpen en Brussel (via de Vlaamse Gemeenschapscommissie).

Het plan, dat oorspronkelijk gedurende 1 jaar zou lopen, werd eind 2013 geëvalueerd (VR 2013 1312 MED.0650/1). De meeste projecten waren op dat ogenblik gerealiseerd; 19 projecten – waaronder de projecten ‘Buurtstewards’ rond Romabemiddeling – liepen nog verder. Samen met de evaluatie werd het Vlaamse beleid bijgestuurd: gezien de verschuiving van de instroom, o.m. vanuit Zuid-Europa, werd de doelgroep verbreed naar de doelgroep die gebruik maakt van het vrij verkeer van personen. Evenwel met een blijvende focus op personen uit Midden- en Oost-Europa.

Vanuit de Europese instellingen en organisaties werd en wordt eveneens veel aandacht besteed aan de Romadoelgroep. Gezien de achterstellings- en achterstandssituatie van Roma in Europa heeft de Europese Unie een specifiek Romabeleid uitgewerkt en voorziet ze in een aantal instrumenten ter ondersteuning van de integratie van Roma¹. In dat Europese beleid wordt, in tegenstelling tot het Vlaamse beleid, een specifieke focus op de Romadoelgroep² gelegd.

Het beleid van de Europese Unie is gebaseerd op artikel 13 van het Verdrag van de Europese Gemeenschap³, Richtlijn 2000/43/EG⁴ en Richtlijn 2000/78/EG⁵. Een eerste belangrijk Europees kader voor het Romabeleid zijn de tien gemeenschappelijke basisbeginselen inzake integratie van de Roma, voorgesteld op de eerste bijeenkomst van het Europese Romaplatform op 24 april 2009. Een relevante richtlijn voor het beleid vormt de aanbeveling ‘on effective Roma integration measures in the member states’ die de Raad van de Europese Unie formuleerde in haar bijeenkomst van 9 en 10 december 2013. De focus wordt daarin gelegd op de toegang tot onderwijs, werk, gezondheidszorg en huisvesting. In de tekst wordt tevens de aandacht gevestigd op de bescherming van vrouwen en kinderen voor o.m. huishoudelijk

¹ Voor meer informatie over het beleid van de Europese Commissie t.a.v. Roma zie <http://ec.europa.eu/roma>.

² Op Europees vlak krijgt de Romadoelgroep een andere invulling: naast de Romadoelgroep zoals die in Vlaanderen wordt afgebakend, worden de woonwagenbewoners zijnde voyageurs, Manoesjen of Sinti en Rom tot de doelgroep gerekend.

³ Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap - artikel 13.

^{1°} Onverminderd de andere bepalingen van dit Verdrag, kan de Raad, binnen de grenzen van de door dit Verdrag aan de Gemeenschap verleende bevoegdheden, met eenparigheid van stemmen, op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement, passende maatregelen nemen om discriminatie op grond van geslacht, ras of etnische afstamming, godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid te bestrijden.

^{2°} Wanneer de Raad communautaire stimuleringsmaatregelen, harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten uitgezonderd, vaststelt ter ondersteuning van de maatregelen die de lidstaten nemen om bij te dragen tot de verwezenlijking van de in lid 1 genoemde doelstellingen neemt hij, in afwijking van lid 1, een besluit volgens de procedure van artikel 251.

⁴ Richtlijn 2000/43 van de Raad van 29 juni 2000 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming.

⁵ Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep.

geweld, huwelijken van minderjarigen, en het inzetten van kinderen bij bedelarij. Ook empowerment via sociale en culturele participatie is een belangrijk aandachtspunt. Verder wordt gepleit voor het opzetten van initiatieven om de Roma te informeren over hun rechten en plichten. Opvallend in deze aanbeveling, en van belang in dit kader, is het feit dat de Raad van de Europese Unie de lidstaten oproept om lokale besturen te betrekken, lokale actieplannen aan te moedigen en de lokale besturen te ondersteunen bij de uitvoering van die plannen. Een specifieke methodiek die expliciet naar voor wordt geschoven voor de lokale werking is het opleiden en inzetten van Romabemiddelaars (o.a. buurtstewards).

Op vraag van de Europese Unie werd per lidstaat een Nationaal Roma Contactpunt geïnstalleerd, waar Vlaanderen deel van uitmaakt. Dit Contactpunt staat in voor de coördinatie en opvolging van de Nationale Strategie voor de Integratie van Roma. Het Vlaams Actieplan voor de integratie van Midden- en Oost-Europese migranten was de Vlaamse insteek voor deze strategie.

Om de coördinatie vanuit de lidstaten te ondersteunen, lanceerde de Europese Unie dit jaar een oproep (JUST/2015/RDIS/AG/NRCP) gericht aan alle Nationale Roma Contactpunten. Door in te schrijven voor deze oproep kunnen de lidstaten, gedurende 1 jaar, extra middelen ontvangen om de coördinatie en opvolging van hun Romabeleid te versterken. België diende een aanvraagdossier in.

Ook in andere Europese fondsen wordt ruimte voorbehouden voor de Romaproblematiek. In het Vlaamse operationeel ESF-programma 2014-2020 in het kader van het Europese Cohesiebeleid (VR 2014 1912 DOC.1315/QUATER) worden maatregelen gesubsidieerd voor de integratie van achtergestelde groepen, waaronder Roma. De maatregelen moeten ondersteuning bieden om de Roma te bereiken en hen te motiveren om zich via werk te integreren in de maatschappij. Dit jaar werden 7 projecten goedgekeurd in Brussel-Hoofdstad en Vlaanderen. Vanuit de 4 centrumsteden met Romabemiddeling werden projecten ingediend. In Brussel-Hoofdstad (RIC Foyer) en Gent wordt een deel van de subsidies van de projecten Buurtstewards ingebracht als cofinanciering voor de ESF-projecten.

1.2 Doel van de projecten Buurtstewards en gehanteerde methodiek

Vanuit Vlaanderen wordt, sinds 2012, jaarlijks 800.000 euro voorzien voor de opstart en uitbouw van een lokale werking rond Roma in Antwerpen, Gent, Brussel (Vlaamse Gemeenschapscommissie) en Sint-Niklaas. De projecten hadden van bij de aanvang een looptijd van 4 jaar; in de eerste nota aan de Vlaamse Regering (VR 2012 1506 DOC 0564/1) werd dit als volgt geformuleerd: 'Vier jaar moet haalbaar zijn voor de uitbouw van een gedegen lokale aanpak en een maximaal bereik van de doelgroep.'

Met de impulssubsidie had de toenmalige Vlaamse Regering de ambitie om de steden de mogelijkheid te bieden een lokale werking rond Roma te ontwikkelen om zo de integratie en achterstandspositie van Roma en het samenleven in diversiteit te verbeteren. De subsidie moest de steden de kans geven een methodiek op maat te ontwikkelen en deze lokaal te verankeren. Aan de 4 centrumsteden waar zich de hoogste concentratie van Roma voordeed werden middelen voor het inzetten van buurtstewards toegekend. De projecten startten op 1 september 2012 en zullen op 31 augustus 2016 aflopen. Het was de bedoeling dat de projecten de opgedane expertise m.b.t. de ontwikkelde methodologie in de reguliere voorzieningen en stadsdiensten zouden verankeren. De projectmatige financiering als opstap naar een structurele lokale werking rond de Roma-doelgroep.

Deze nota biedt een evaluatie van de werking van de afgelopen jaren, geeft aan welke lessen kunnen worden getrokken uit de lokale experimenten en moet tevens aanknopingspunten bieden voor gefundeerde beleidskeuzes bij de lokale en Vlaamse overheden in functie van een geslaagde integratie van Roma na afloop van de huidige projecten.

Om een genuanceerd beeld te krijgen over de projecten werden, naast een zelfevaluatie vanwege de betrokken steden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie, de ervaringen van relevante (stedelijke) voorzieningen mee in overweging genomen. Daartoe werden interviews afgenomen van 27 voorzieningen (zie 4). Daarnaast werden 5 steden en gemeenten met een Roma-aanwezigheid, zonder projecten Buurtstewards, bevraagd omtrent hun werking t.a.v. van de doelgroep. Tenslotte werd ook de doelgroep zelf aan het woord gelaten, via een bevraging van enkele Romazelforganisaties door het Minderhedenforum.

In wat volgt worden achtereenvolgens in een omgevingsanalyse de situatie in de 4 steden, de projectwerkingen Buurtstewards, een beoordeling van de samenwerking met de projecten en hun toegankelijkheid voor Roma door de voorzieningen, de evaluatie door de Romazelforganisaties en het Romabeleid in de vijf niet-centrumsteden geschetst. Op basis van die input worden in een laatste deel een aantal conclusies geformuleerd.

2. Omgevingsanalyse

2.1. Aandeel van het aantal Midden- en Oost-Europese migranten

De toetreding van verschillende Midden- en Oost-Europese (MOE-)landen⁶ tot de Europese Unie en het vrije verkeer van personen gaf de laatste 10 jaar een cruciale impuls aan de intra-Europese mobiliteit. We beschikken niet over recente, vergelijkbare gegevens voor de 4 steden. Om tot een objectieve vergelijking te komen, baseren we ons daarom op de Lokale Inburgerings- en Integratiemonitor (LIIM) voor Gent, Antwerpen en Sint-Niklaas. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreft het, gezien de LIIM enkel cijfers van individuele Brusselse gemeenten bevat, een bewerking van de Studiedienst van de Vlaamse Regering van cijfergegevens van de Algemene Directie Statistiek van de Vlaamse Gemeenschapscommissie.

Tabel 1: aantal en aandeel vreemdelingen met een MOE-nationaliteit, situatie op 1/1/2014

	<i>Aantal MOE-landers</i>	<i>% t.o.v. de totale bevolking</i>
Antwerpen	26.198	5,1
Gent	16.899	6,7
Sint-Niklaas	1.687	2,3
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	93.078	8,0

⁶ De MOE-landen zijn :

- EU-lidstaten: Estland, Letland, Litouwen, Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Slovenië, Bulgarije en Roemenië.
- uitbreidingslanden: Kroatië, Macedonië, Montenegro, Servië en Turkije.
- andere MOE-landen: Albanië, Bosnië, Kosovo, Moldavië, Oekraïne, Rusland, en Wit-Rusland.

2.2. Aantal, evolutie van het aantal en spreiding van de Roma in de steden

Gezien Roma geen nationaliteit maar een etniciteit is, dient hun aantal te worden geschat. Op basis van de schattingen door de steden zelf (in Brussel door RIC Foyer), werd volgend overzicht opgesteld.

Tabel 2: geschat aantal en aandeel Roma in 2010, 2012 en 2015

	<i>Geschat aantal Roma in 2010</i>	<i>Geschat aantal Roma in 2012</i>	<i>Geschat aantal Roma op 1.1.2015</i>	<i>% t.o.v. de totale bevolking⁷</i>
Antwerpen	4.000	5.000	> 5.000	0,97
Gent	5.500	4.675-5.275	6.320	2,49
Sint-Niklaas	800	900	1.004	1,35
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	6.500-7.000	6.500-7.000	8.383-11.630	0,71-0,99

De stad Antwerpen berekende geen nieuwe schatting. De stad heeft wel indicaties van een stijging op basis van de indicator 'trekkende beroepsbevolking' in het basisonderwijs en het aantal vreemdelingen uit MOE-landen. Het aantal vreemdelingen uit MOE-landen steeg in Antwerpen tussen 2012 en 2015 met 5035 personen. De indicator 'trekkende beroepsbevolking' groeide tussen 2010 en 2014 aan van 734 tot 808 leerlingen.

Naast de algemene schatting kan informatie worden gegeven over de herkomstlanden van de Roma. De groepen uit de diverse herkomstlanden hebben vaak eigen, specifieke kenmerken die een impact hebben op de lokale aanpak en resultaten.

In de stad Gent treft men vooral Bulgaarse en Slowaakse Roma aan. Een beperkt aantal is afkomstig uit Tsjechië en Roemenië. In de stad Antwerpen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen vooral Bulgaarse en Roemeense Roma. Daarnaast is er stijgende groep afkomstig uit ex-Joegoslavië. In Sint-Niklaas betreft het vooral Kosovaarse Roma, die hun verblijf in België hebben bekomen via asielprocedure of regularisatie. Een minderheid is er afkomstig uit Kroatië, Macedonië, Slowakije,...

Bulgaarse Roma behoren vaak tot de Turkssprekende minderheid, worden veelal opgevangen en tewerkgesteld door de Turkse gemeenschap en zijn daardoor minder zichtbaar.

In alle steden stellen we een aangroei van het aantal Roma vast, om diverse redenen:

- In Sint-Niklaas is de aangroei vooral het gevolg van het hoge geboortecijfer.
- In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de stijging deels te verklaren doordat meer mensen een geldig verblijfsstatuut verwierven. In het verleden was er een sterke instroom vanuit Roemenië, maar hun aantal blijft er nu vrij stabiel ten gevolge van verhuisbewegingen naar andere steden en het buitenland. Er is nog steeds een sterke stijging van Bulgaarse Roma. Het aantal ex-Joegoslavische Romamigranten groeide aan omwille van de aanhoudende problemen in Kosovo,

---

⁷ Bevolkingscijfers voor Antwerpen, Gent en Sint-Niklaas op 1/1/2015, voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op 8/7/2015.

de visumliberalisering en de nijpende economische crisis in de Balkan. Er is ook sprake van een instroom van nieuwe Slowaakse families, met een erg in het oog springende problematiek van dakloosheid. Zij zijn een kleine maar erg zichtbare minderheid.

- In Antwerpen is de stijging vooral het gevolg van een verhoogde instroom uit Roemenië en Bulgarije.⁸

De Roma zijn veelal gehuisvest in stadsregio's waar zich veel goedkope woningen (in slechte staat) bevinden. Bulgaarse Roma vestigen zich vaker in de buurt van de Turkse gemeenschap.

- In Gent vinden we ze vooral terug in de 19de eeuwse gordel.
- In de stad Antwerpen vinden we de Roma vooral terug in de wijken/districten Kiel, Hoboken, Wilrijk-Valaar, Antwerpen Noord, Deurne Noord en Merksem.
- In Sint-Niklaas wonen de meeste gezinnen in het centrum, maar vrij verspreid.
- In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest woont het merendeel van de Roemeense Roma in Schaarbeek, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Anderlecht en Brussel stad. Bulgaarse Roma vestigen zich vooral in gemeenten met een grote Turkse gemeenschap: Schaarbeek, Sint-Joost-ten-Node en Anderlecht. Ex-Joegoslaven zijn ook verspreid over andere gemeenten zoals Sint-Gillis en Vorst. Slowaken concentreren zich niet in één bepaalde gemeente maar zijn vooral terug te vinden in gemeenten waar opvang of kraakwoningen beschikbaar zijn.

2.3. Socio-economische situatie

Uit de omgevingsanalyse en de gesprekken met de voorzieningen (zie verder) viel de grote gelijkheid qua socio-economische situatie van de Roma in de betrokken steden op. Er bleken wel relevante verschillen tussen de Roma uit diverse herkomstlanden: hoewel veel Roma zich in een situatie van maatschappelijke achterstand bevinden op diverse domeinen -vaak gaat het om multiprobleemgezinnen- was de situatie van sommige groepen nog schrijnender. Hieronder volgt een schets voor de belangrijkste beleidsdomeinen. Meestal zijn er geen exacte of cijfergegevens beschikbaar. Het overzicht is veelal gebaseerd op kwalitatieve gegevens, aangedragen door de buurtstewards of andere eerstelijns werkers.

2.3.1. Wonen

Voor veel Roma is het moeilijk een (geschikte) woning te vinden wegens een gebrek aan stabiele financiële middelen, de grootte van de gezinnen (hoog aantal kinderen, driegeratiegezinnen) en wegens terughoudendheid van eigenaars om aan hen te verhuren. De stad Sint-Niklaas geeft in dit verband aan dat zij, door het gebrek aan beschikbare woningen van voldoende grootte (ook in de sociale huisvesting) noodgedwongen terecht komen in te kleine huizen wat op zijn beurt tot overlast leidt in de buurt. In

---

⁸ In de evaluatie die van de stad Gent ontvingen, zijn geen gegevens opgenomen die de aangroei verklaren.

Gent bevat de wachtlijst voor sociale huisvesting 10.500 wachtenden: voor grote gezinnen is er slechts een beperkt aanbod dat sporadisch vrijkomt en dan doorgaans wordt toegewezen aan gezinnen die reeds bij de huisvestingsmaatschappij huren en die te klein wonen. Volgens de stad staan gezinnen daardoor soms tot 10 tot 15 jaar op de wachtlijst, eer ze een aanbod krijgen. Veel Roma komen terecht in ongezonde en/of onveilige private woningen met een tijdelijk huurcontract (of zelfs zonder huurcontract), of worden slachtoffer van huisjesmelkerij. Bij controles in het kader van de strafrechtelijke procedure rond de handhaving van de kwaliteitsvereisten trof de Vlaamse Wooninspectie in Gent in 2014 36% bewoners van Oost-Europese nationaliteit aan, bijna allemaal van Bulgaarse of Slowaakse afkomst. Een deel van hen kwam in aanmerking voor herhuisvesting maar dat loopt moeilijk omwille van het tekort aan betaalbare woningen. Vooral Bulgaren die al dan niet bewust als schijnzelfstandige werken in Gent huren soms een woning of kamer of wonen in bij een werkgever tegen hoge prijzen of in ruil voor te zware en lange werkdagen.

Sommige families gaan over tot de noodaankoop van een eigen woning, echter zonder de nodige financiële ruimte voor renovatie. Vaak zijn er afbetalingsproblemen.

Gent geeft aan dat sommige Slowaken en Roemenen in de meest precaire situatie overleven door te kraken en beroep te doen op de hulp van vrijwilligers. De overlevingsstrategieën die sommigen onder hen hanteren en de aanwezige multi-problematiek geven overlast in al dichtbewoonde wijken. Bij uitzetting gaat deze groep tijdelijk naar een nachtopvang of leven ze op straat tot ze een ander kraakpand vinden. De Vlaamse Gemeenschapscommissie meldt in Brussel vergelijkbare problemen bij een groep Slowaakse Roma: sedert een 5-tal jaar trekken een handvol families (max. 200-tal personen) van het ene kraakpand naar het andere, naar noodopvang van Samu Social of elders op straat.

Hoewel de situatie schrijnend is, melden de steden dat er stappen vooruit worden gezet;

- Sint-Niklaas merkt een trend naar kleinere gezinnen die apart van de schoonouders gaan wonen. Er is een daling van 7,5 personen per adres (op 1 januari 2011) naar 6,7 personen per adres (op 1 januari 2015).
- Gent geeft aan dat er families zijn die structureel uit het kraak- of huismelkerijcircuit geraken, dankzij een sociaal huisvestings- en welzijnsbeleid dat inzet op kwetsbare groepen en dankzij hulpverlening en begeleiding. De Vlaamse Gemeenschapscommissie haalt in dit verband het succes van de 'Housing first' projecten aan.
- Volgens de Vlaamse Gemeenschapscommissie wonen de meeste Roma in Brussel na hun aankomst een tijdje in zeer precaire huisvestingsomstandigheden. Wanneer ze na verloop van tijd meer zekerheid krijgen over hun verblijfssituatie en een beter inkomen verwerven, verhuizen ze naar woningen van betere kwaliteit.

2.3.2. Werk

Het globale arbeidsmarktprofiel van de Roma is zwak. Veel Roma cumuleren drempels naar de Belgische arbeidsmarkt: een gebrekkig opleidings- en ervaringsniveau, gebrekkige taalkennis en arbeidsattitudes, in min of meerdere mate wantrouwen naar de overheid,... Bij vrouwen en Slowaakse Roma wordt over het

algemeen nog minder werkervaring vastgesteld. Door deze drempels zitten Roma in een zeer zwakke concurrentiepositie: als laaggeschoolde en taalzwakke werkzoekende krijgen zij slechts kansen in een klein segment van de arbeidsmarkt, waar sowieso al veel concurrentie is. Zij komen niet of nauwelijks aan bod in knelpuntberoepen.

Veel Roma wagen, ook ten gevolge van hun zwakke positie als loontrekkende, hun kans als zelfstandige. In Gent is dat vooral opvallend bij de Bulgaren, waarvan 20% een zelfstandig statuut heeft. In werkelijkheid werken velen als schijnzelfstandige voor een zgn. 'hoofdaannemer', voornamelijk in de bouw- en de vleessector. Nogal wat Bulgaren werken voor 'hoofdaannemers' van Turkse, en recent ook van Bulgaarse origine. Zij zijn dikwijls slachtoffer van uitbuiting en stapelen de schulden op.

Sint-Niklaas meldt een oververtegenwoordiging van Roma in sociale tewerkstellingsinitiatieven. De meeste jongeren en jongvolwassenen stromen moeilijk door van artikel 60 naar de reguliere arbeidsmarkt. De contracten zijn doorgaans van bepaalde duur. De verwachtingen stemmen niet overeen met de werkelijkheid.

De Vlaamse Gemeenschapscommissie geeft aan dat sommige Roemeense Romavrouwen bedelen. Een minderheid van Bulgaarse meisjes komt terecht in de prostitutie.

In dit beleidsdomein blijken de problemen zeer hardnekkig en rapporteren de steden slechts minimale vooruitgang. Vanuit Brussel-Hoofdstad komen meer positieve signalen. De Vlaamse Gemeenschapscommissie geeft aan dat in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de tewerkstellingsgraad van Roma de laatste jaren geleidelijk aan verbeterde. Veel Roemenen en Bulgaren ontwikkelden via het zelfstandigenstatuut een winstgevende activiteit. Heel wat van hen zijn terug te vinden in de bouw- en distributiesector of werken als ijsverzamelaar.

Veel Bulgaren vinden een job in Turkse horecazaken en winkels. Veel Roemeense Roma halen een inkomen uit tewerkstelling in de autohandel. Romavrouwen vindt men vaak terug als poetshulp of in de horeca.

Steeds meer Roma hebben een arbeidscontract, bv. bij de gemeentelijke groendienst, als gemeenschapswacht, straatveger, chauffeur (logistiek, distributie) of als arbeider. Sommige Romavrouwen werken als bediende. Van augustus tot oktober zijn vele Roma tijdelijk tewerkgesteld in de fruitpluk. De opheffing van de restricties op de arbeidsmarkt voor Roemenen en Bulgaren op 1/01/2014 heeft de reeds ingezette evolutie naar meer reguliere arbeid nog aangezwengeld.

2.3.3. Onderwijs en taal

Er is sprake van een moeizame scholarisatie. De Roma-ouders beheersen de taal niet en zijn laag- of ongeschoold. Zij hebben doorgaans weinig ervaring met onderwijs. In Antwerpen, het Brussels

Hoofdstedelijk Gewest en Sint-Niklaas ligt de focus van de projecten Buurtstewards op onderwijs. Ook in Gent wordt, -met eigen middelen via o.m. brugfiguren- ingezet op de toeleiding en het regelmatig schoollopen van Romakinderen en –jongeren.⁹

Dit houdt in dat op dit vlak de afgelopen jaren sterkere vooruitgang is geboekt. Kleuters worden meer ingeschreven, alhoewel zij nog onregelmatig en laattijdig naar school gaan. De meerderheid van de leerplichtige Romaminderjarigen is ingeschreven in een school. De spijsbelproblematiek wordt sterk opgevolgd en het aantal problematische of niet-gesignaleerde afwezigheden is significant gedaald.

Opvallend is de vaststelling dat veel Romakinderen in het buitengewoon onderwijs terecht komen. Gent meldt dat bij hen 30% van de Slowaakse kinderen in het buitengewoon lager onderwijs zit. In het secundair onderwijs loopt dat zelfs op tot 38%. Antwerpen geeft aan dat 32% van de basisscholen waarmee wordt samengewerkt zich situeert in het buitengewoon onderwijs. In het secundair loopt het percentage scholen uit het buitengewoon onderwijs op tot 57%.

Een andere vaststelling is dat een aantal Romakinderen voor het aflopen van de leerplicht de schoolbanken verlaat, deels door vroeg te trouwen maar ook door zwangerschap. De ongekwalificeerde uitstroom blijft zeer hoog.

Scholen en leerkrachten met veel Romakinderen worden ook geconfronteerd met praktische problemen. Zo zijn er nogal wat kinderen en jongeren met beperkte hygiëne, gebrek aan voeding, gezondheidsproblemen, vuile en kapotte kledij, ... Een deel van de ouders heeft problemen om de schoolrekeningen te betalen.

2.3.4. Gezondheid

De steden stellen over het algemeen bij de Roma een slechte gezondheid en een ongezonde levensstijl, zoals roken, (problematisch) alcohol- en druggebruik en een ongezonde voeding, vast. Een bijkomend probleem zijn de vele stressklachten die gepaard gaan met de onzekere situatie waarin velen zich bevinden. Veel voorkomende ziekten zijn diabetes, obesitas, tandproblemen, astma en longziekten, hoge bloeddruk, migraine en hoofdpijn. Ook handicap komt meer voor bij deze groep. Sommige kwetsbare Romagroepen (Slowaakse families, nieuwkomers, ...) zijn veel meer vatbaar zijn voor ernstige ziektes als tuberculose en schurft, ziektes die slecht worden opgevolgd.

Gent geeft aan dat Roma drempels ondervinden naar de gezondheidsvoorzieningen. Sint-Niklaas en de Vlaamse Gemeenschapscommissie geven een meer optimistisch beeld. Volgens Sint-Niklaas vinden de Roma de weg naar de artsen, ziekenhuizen en het WGC. De regeling 'sociale derde betaler' is vrij goed gekend. Doorgaans gaan zij evenwel niet preventief naar een dokter of tandarts.

---

⁹ De stad Gent wierf in 2012 op projectmatige basis, met middelen van de Bernard van Leer Stichting 4 brugfiguren voor Intra-Europese Migranten in het onderwijs aan. Na afloop van de projecten werden de brugfiguren geïntegreerd in stedelijke pool van brugfiguren die Gent inzet in het stedelijk onderwijs. Het is de bedoeling dat de expertise die de 4 brugfiguren voor Intra-Europese migranten verwierven, wordt overgedragen naar alle brugfiguren.

De Vlaamse Gemeenschapscommissie stelt dat de gezondheidstoestand van de Roma in Brussel er de laatste jaren is op vooruitgegaan. De Roma zijn beter geïnformeerd over en maken adequater gebruik van de reguliere gezondheidszorg. Zo worden bijvoorbeeld vaccinaties, zwangerschappen en handicaps beter opgevolgd en wordt contraceptie stilaan minder taboe.

Dit neemt niet weg dat er een aantal drempels blijven; een aandachtspunt blijft het aanbod van psychische hulp. Daarnaast gaf onderzoek in Brussel aan dat sommige hulpverleners weigerachtig staan tegen het verlenen van hulp aan Roma en dat niet alle Roma bij een mutualiteit aansluiten.

2.3.5. Participatie

Participatie van Roma aan het vrije tijdsaanbod en aan het beleid is onbestaande of zeer beperkt. In de omgevingsanalyses van de steden wordt hier weinig informatie over gegeven. Sint-Niklaas geeft aan een moeizame samenwerking te hebben met het Roma Cultureel Centrum, vooral ten gevolge van te beperkte planning en timing. De stad Gent stelt dat zij in de loop van 2016 een structureel overleg willen uitbouwen met de Intra-Europese Migratiezelforganisaties, met bijzondere aandacht voor het Gents Roma Platform. In Antwerpen slaagde het project erin om enkele Romakinderen toe te leiden naar het jeugdwerk en 10 Romamoeders toe te leiden naar een buitenspeeldag. De beste resultaten werden in Brussel-Hoofdstad gerealiseerd: de stewards leiden er Roma toe naar kinderactiviteiten, alfabetiseringslessen, open-deur-dagen, wijkactiviteiten en buurtfeesten.

3. De projecten Buurtstewards

3.1. Projectdoelstellingen

De projecten in Antwerpen, Brussel-Hoofdstad, Gent en Sint-Niklaas kregen een lokale invulling en werden geënt op lokale uitdagingen en beleidskeuzes. Dit houdt in, dat hoewel de toegepaste methodiek gelijkenissen vertoont – alle steden werken met buurtstewards – de doelstellingen en de focus verschillen. Volgende tabel geeft een overzicht.

Tabel 3: projectdoelstellingen en focus

	<i>Focus</i>	<i>Doel</i>
Antwerpen	Onderwijs	Het verbeteren van schoolresultaten van Romakinderen en -jongeren door het verhogen van de regelmaat van scholarisatie (vermindering spijbelgedrag, snellere en betere inschrijving), het voorkomen van vervroegd afhaken, het verhogen van de ouderbetrokkenheid, ondersteuning van diensten en organisaties en methodiekontwikkeling.

Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Onderwijs en sociale cohesie	Het versterken van de maatschappelijke positie van Romakinderen en –jongeren door in te spelen op ouders/gezin, school en buurt. In samenwerking met Nederlandstalige scholen wordt gewerkt aan de verhoging van de scholarisatiegraad, het verminderen van schoolverzuim en het verhogen van de ouderbetrokkenheid. Met voorzieningen en lokale besturen worden buurtgerichte netwerken uitgebouwd om de expertise te verankeren teneinde actief te kunnen inspelen op concrete samenlevingsproblemen.
Gent	Sociale cohesie	Het bevorderen van het samenleven in diversiteit door het bespreekbaar maken en verminderen van samenlevingsproblemen en overlastklachten, doorverwijzing naar de reguliere hulp- en dienstverlening, ondersteuning van diensten en organisaties en methodiekontwikkeling. Doelgroep zijn de Intra-Europese Migranten.
Sint-Niklaas	Onderwijs en sociale cohesie	Het verbeteren van de schoolresultaten van Romakinderen en jongeren door een betere en snellere inschrijving op school, het bestrijden van spijbelen en het ondersteunen van scholen en Centra voor Leerlingenbegeleiding. Het verminderen van overlast.

Het project in de stad Gent heeft niet enkel Roma als doelgroep, maar alle Intra-Europese Migranten. In de praktijk wordt hoofdzakelijk gewerkt met Bulgaren, Roemenen en Slowaken met een kwetsbaar profiel.

3.2. Methodiek

Hoewel de focus van de projecten verschilt, is de methodiek in grote lijnen vergelijkbaar. In alle steden worden buurtstewards ingezet die de brug vormen tussen de Romabevolking en de voorzieningen. De buurtstewards genieten het vertrouwen van de doelgroep, geven informatie, bemiddelen, duiden de boodschap en leiden toe naar voorzieningen. Aan de voorzieningen geven ze duiding over de Roma-achtergrond en geven ze ondersteuning om de werking meer toegankelijk en geschikt te maken voor de doelgroep. De bemiddelaars nemen in principe geen kerntaken over van andere voorzieningen.

De buurtstewards in Antwerpen, Gent en Sint-Niklaas werken uitsluitend via aanmeldingen. Een werking met een gezin wordt opgestart op basis van signalen van diensten, voorzieningen, of (in Sint-Niklaas) burgers. In Brussel en Antwerpen kunnen de Roma ook zichzelf aanmelden voor ondersteuning. Een aantal projecten werkt met een gestandaardiseerde aanmeldingsprocedure: zo wordt bijv. in de stad Antwerpen gebruik gemaakt van een elektronisch aanmeldingsformulier, waarin de voorziening de vraag uitgebreid moet schetsen. De steden nemen na aanmelding contact op met de aanmelder om verder te

verduidelijken welke stappen de aanmelder zelf reeds gezet heeft en om te bekijken waarom de specifieke inzet van een buurtsteward noodzakelijk is. Vervolgens wordt in team beslist of en door wie de vraag moet worden opgenomen.

Het project van de Vlaamse Gemeenschapscommissie lijkt meer vindplaatsgericht te werken: buurtstewards gaan zelf actief op zoek naar Roma, nemen zelf contact op met scholen, andere relevante voorzieningen en openbare besturen. Er zijn wel afspraken rond de informatieverstrekking (meldingen) door scholen bij (problematische) afwezigheden.

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste aanmelders in de vier steden.

Tabel 4: belangrijkste aanmelders bij de onderscheiden projecten

	<i>Aanmelders</i>
Antwerpen	De belangrijkste aanmelders zijn scholen, Centra voor Leerlingenbegeleiding en Romagezinnen. Daarnaast komen er (beperkt) meldingen van CAW, OCMW, Inburgering, het Centraal Meldpunt voor Risicjongeren, ...
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Aanmelding via scholen in geval van spijbelproblematiek. Aanmelding door Roma, bijv. voor inschrijving in een school.
Gent	Alle Gentse diensten en organisaties, zoals de dienst Preventie voor Veiligheid, de dienst Milieutoezicht, scholen, vrijwilligersorganisaties, politie, gemeenschapswacht, straathoekwerk,... De dienst Preventie voor Veiligheid is de grootste aanmelder: dit is de regisserende dienst van het preventie- en veiligheidsbeleid van de stad. Alle samenlevingsproblemen komen bij deze dienst terecht.
Sint-Niklaas	Voor het luik onderwijs gebeurt aanmelding via het Centrum voor Leerlingenbegeleiding. Voor het luik sociale cohesie gebeurt aanmelding door de (wijk)politie, of rechtstreeks door burens of buurtbewoners.

De buurtstewards of bemiddelaars werken *outreached*. Eens een melding is toegewezen, leggen de stewards actief contact met de gezinnen en gaan ze op huisbezoek. Tijdens de eerste huisbezoeken staat het opbouwen van een vertrouwensrelatie centraal: pas als dat vertrouwen geïnstalleerd is, kan er met de gezinnen gewerkt worden aan de melding, de klacht of de hulpvraag.

In de gezinnen is vaak sprake van een multiprobleemsituatie. Hoewel de buurtstewards hun focus niet uit het oog verliezen, is het dan noodzakelijk om eerst een aantal drempels op andere levensdomeinen zoals huisvesting, tewerkstelling, scholing, gezondheid, ... weg te werken. De kracht van de buurtstewards bestaat erin dat zij *integraal* werken.

Sint-Niklaas en Gent, die beiden inzetten op overlastbestrijding, geven uitdrukkelijk aan dat het niet werkt enkel daarop in te zetten. Uit verschillende dossiers bleek dat, wanneer er rust en duidelijkheid is over de verschillende levensdomeinen, er minder tot geen overlastklachten meer worden vastgesteld. Integraal werken betekent niet dat de buurtstewards de rol van de andere hulpverleners overnemen: zij bereiden soms wel een aanmelding mee voor met het gezin, leggen contacten, zijn aanwezig bij (intake)gesprekken en duiden. Er wordt over gewaakt dat er geen parallel hulpverleningscircuit wordt opgezet.

Ook bij een focus op onderwijs is dezelfde aanpak noodzakelijk. In Antwerpen wordt, voor multiprobleemfamilies, met een ketenaanpak geëxperimenteerd.

Door het mee oplossen van problemen in andere levensdomeinen, bouwen de buurtstewards een sterkere '*onderhandelingspositie*' uit: Roma zijn meer bereid om inspanningen te doen als zij ervaren dat zij geholpen worden op domeinen die voor hen levensnoodzakelijk zijn.

Buurtstewards werken tevens *aanklampend*. Romagezinnen zijn vaak wantrouwig tegenover buitenstaanders, ook tegenover hulpverleners. Zij staan weigerachtig tegenover aangeboden hulp. Echte 'vrijwilligheid' om zich te laten begeleiden is meermaals afwezig. Ouders zeggen dan wel dat ze bereid zijn, maar in hun gedrag ontwijken ze (begeleidings)afspraken. Buurtstewards mogen in zo'n situatie niet afhaken, ze moeten telkens weer aandringen, contact opnemen, ... kortom rekening houden met weerstand. Om het vertrouwen van de Roma te winnen, moet telkens weer de eerste stap worden gezet.

In sommige gezinnen komen reeds hulpverleners over de vloer. De buurtstewards bekijken in dat geval hoe zij een meerwaarde kunnen bieden aan het aanwezige netwerk.

Het **profiel** van de buurtstewards is niet eenduidig. In het project van de Vlaamse Gemeenschapscommissie dat uitgevoerd wordt door RIC Foyer, wordt het feit dat de buurtstewards zelf van Roma-origine zijn, aangegeven als één van de redenen van het succes van het project. Zij hebben daardoor een diepgaande kennis over en inzicht in de Brusselse Romagemeenschappen. Bij de andere projecten komen de buurtstewards niet noodzakelijk uit de Romagemeenschap; soms wordt aangegeven dat het behoren tot de Romagemeenschap ook valkuilen inhoudt: het zou moeilijker zijn een neutrale positie in te nemen tussen voorziening en gezin.

Alle projecten zijn wel eenduidig over de noodzaak van de kennis van de taal: het is absoluut noodzakelijk dat stewards de taal van de Roma spreken.

Bovenstaande tekst schetst de methodiek die gehanteerd t.a.v. individuele gezinnen en voorzieningen. In de projecten werd tevens geëxperimenteerd met groepsmatige aanpak, losstaand van een specifieke case.

Enkele voorbeelden:

- In de stad Antwerpen werd in een basisschool een groepswerking met Romamoeders opgezet rond opvoedingsondersteuning. Men wenst in een verdere fase deze groep aan te wenden als 'gebruikersgroep' voor de Romawerking.
- In alle steden worden lezingen, studiedagen en vormingen aan voorzieningen gegeven om hen meer informatie over de Roma te verschaffen. Er wordt uitleg gegeven over de redenen van migratie, de grootte en situatie van de verschillende doelgroepen, de knelpunten. Aan de hand van de verstrekte informatie wordt in dialoog gegaan met de voorzieningen.
- De stewards van RIC Foyer zijn actief op pleinen in Anderlecht, Schaarbeek en Sint-Jans-Molenbeek. Zij werken in deze buurten intensief samen met plaatselijke reguliere diensten (vaak gemeentelijke preventiediensten) om samenlevingsproblemen (overlast) te voorkomen en in te dijken. Er gebeurt een intensieve sensibilisering bij de doelgroep rond geluidsoverlast, zwerfvuil, alcoholproblematiek, enz.
- In Gent werd een project opgestart, samen met integrale jeugdhulp, voor een aantal Slowaakse gezinnen.

Een aparte vermelding verdient nog de methodiek waarmee in Brussel-Hoofdstad en Antwerpen geëxperimenteerd wordt door aanwezigheid van buurtstewards in de school, op vaste momenten. Deze methodiek wordt aangewend voor de wat oudere jongeren. De buurtsteward bouwt zo, als neutrale tussenpersoon tussen school en jongere, een vertrouwenssituatie op. Deze werking biedt het voordeel dat jongeren rechtstreeks kunnen worden aangesproken (zonder aanwezigheid van de ouders), is drempelverlagend, en er kan rechtstreeks worden gewerkt aan de motivatie van de jongere.

3.3. Projectresultaten

3.3.1. Resultaten bij de Roma

Alle projecten behalen goede resultaten bij de Romadoelgroep, op de terreinen waarop hun focus lag. Een volledig overzicht van de projectresultaten is terug te vinden in de evaluatieverslagen van de individuele projecten (bijlagen 1 t.e.m. 4). Hieronder volgen de meest in het oog springende.

Overlast en sociale cohesie

- In Sint-Niklaas verminderde het aantal overlastklachten van 35 in 2013 tot 14 in 2014. In 2015 werden van januari tot en met september slechts 8 klachten geregistreerd.
- Gent kon 120 cases met een overlastcomponent afsluiten: de cases worden afgesloten wanneer de overlast stopt en er geen klachten meer zijn.
- De Vlaamse Gemeenschapscommissie geeft aan dat een escalatie van spanningen tussen Roma en buurtbewoners wordt vermeden op de pleinen waar de buurtstewards actief zijn.
- De Vlaamse Gemeenschapscommissie meldt een betere betrokkenheid van Roma bij het lokale activiteiten aanbod. Roma zijn ook meer betrokken bij voorlichtingsactiviteiten rond o.m. gezondheid en opvoeding.

Onderwijs

- De stad Antwerpen geeft aan dat het aantal aanmeldingen vanuit de Romagemeenschap sterk gestegen is. Zij nemen nu de tweede plaats in bij de aanmelders. Dit wijst op een verhoogde bewustwording van het belang van onderwijs bij de Roma en op een toegenomen handelingsbekwaamheid om zelf de stap naar hulpverlening te zetten.
- Er is een sterke vermindering van het spijbelgedrag en een regelmatigere schooldeelname.
- Er is een hogere participatie van ouders aan het schoolgebeuren.
- De Romagezinnen hebben een groter inzicht in het schoolse gebeuren.

3.3.2. Resultaten bij de voorzieningen

De steden geven volgende resultaten bij de voorzieningen aan.

Sociale cohesie

- De gemeenten Anderlecht (via een eigen Roma-actieplan), Schaarbeek (d.m.v. acties in het Stedelijk Preventieprogramma), Sint-Jans-Molenbeek (door de aanwerving van een eigen Romabemiddelaar en een Housing First/empowerment project) en de gemeente Elsene (via een Housing First/empowerment project) hebben een beter bereik van de Roma.

Onderwijs (en andere beleidsdomeinen waarmee men contact had)

- Herwonnen geloof dat met Roma vooruitgang te boeken is.
- In sommige scholen is het handelingsvermogen om met Roma-ouders te werken verhoogd.
- Het aanbod is beter ontsloten voor de doelgroep en beter aan hen aangepast, bijv. via visualisering.
- Er is meer kennis bij organisaties over de Romagemeenschappen in hun buurt of stad.

3.4. Samenwerking met andere diensten en organisaties

De projecten evalueren hun samenwerking met de voorzieningen over het algemeen positief.

Specifiek voor wat onderwijs betreft, beschikken de buurtstewards over competenties die de scholen en het Centrum voor Leerlingenbegeleiding niet in huis hebben: kennis van de Romacultuur en –traditie, talenkennis, onafhankelijke positie t.a.v. alle betrokken partijen, multiprobleembenadering. Via het aanpassen van hun communicatiestrategie, methodiek en benadering van de Roma zetten scholen en Centra voor Leerlingenbegeleiding een aantal cruciale stappen voorwaarts. Het werken met deze doelgroep is echter zeer tijdsintensief: de onderwijsactoren hebben hiervoor niet de nodige tijd en middelen. Men merkt vooral een positieve evolutie bij scholen die een groot aantal Romaleerlingen

hebben. De Vlaamse Gemeenschapscommissie geeft aan dat ze in Brussel bij sommige scholen een weerstand vaststelden om Romakinderen in te schrijven.

Sommige voorzieningen, zoals het CAW Brussel en De Touter in Antwerpen bouwden al heel wat expertise op in het werken met kwetsbare groepen, waaronder Roma. Bij deze voorzieningen is de drempel laag. Het blijft echter van belang dat de buurtstewards beschikbaar blijven om te bemiddelen indien nodig.

Diensten binnen de sector Jongerenwelzijn (Ondersteuningscentrum Jeugdzorg Brussel (OCJ), Sociale Dienst bij de Jeugdrechtsbank Brussel (SDJ), Minor Ndako, enz.) bereiken Roma die hen worden toegewezen door eerstelijnsdiensten, jeugdparket e.a. Ze doen vaak beroep op de stewards om hun expertise te vergroten, om specifieke dossiers te bespreken, voor bemiddelingen en opvolging (ketenaanpak) van bepaalde aspecten (scholarisatie) van Romadossiers. Er is sprake van een goede en systematische samenwerking. De stewards bieden een belangrijke ondersteuning omdat zij beschikken over het vertrouwen van de cliënten, omdat zij dossiergelinke informatie centraliseren en sectoroverschrijdend werken.

Bij veel voorzieningen, in diverse sectoren, moet nog een grote afstand worden afgelegd. Bovendien is er is een gebrek aan coördinatie en afstemming met andere diensten en sectoren in geval van multi-problematische situaties: men heeft een te gespecialiseerd en te weinig integraal aanbod. De moeizame stappen die in Antwerpen en Brussel-Hoofdstad worden gezet met ketenaanpak lijken dit te bevestigen.

3.5. Structurele verankering

Uit 3.4. blijkt dat er nog een hele weg af te leggen is naar structurele verankering van de methodiek via de incorporatie in de voorzieningen. Dit wordt verder in deze evaluatie bevestigd door de voorzieningen zelf (zie o.m. 4.3.). In sommige gevallen is een structurele verankering binnen de voorzieningen en de reguliere stedelijke diensten namelijk nog geen voltrokken proces.

Het belang van deze structurele verankering werd reeds beklemtoond in de tussentijdse evaluatie van de projecten Buurtstewards in begin 2014: *“Op anderhalf jaar tijd hebben de buurtstewards waardevolle kennis en expertise opgebouwd. Het zou bijzonder jammer zijn moesten deze kennis en expertise verloren gaan als gevolg van het tijdelijke karakter van de projectfinanciering (4 jaar). Daarom is het van fundamenteel belang dat de drie steden en de VGC op zoek gaan naar manieren om de hun kennis en expertise over de Roma-doelgroep te verankeren binnen reguliere diensten, organisaties en buurtwerkers zodat dezen beter in staat zijn om met de Roma-doelgroep te werken.”*

Hoewel deze aanbeveling in de helft van de projectperiode werd medegedeeld aan de steden, is er een gedifferentieerd beeld van de geboekte resultaten per stad.

De projecten investeerden vooral in de informatieverstrekking en ondersteuning van de voorzieningen. Voorzieningen pasten daarop hun werking, voor zover dit haalbaar was, aan. De projecten geven aan dat ze er soms in slagen de terreinwerkers mee te krijgen, maar dat dat nog niet betekent dat dit ook op organisatieniveau is doorgedrongen.

Het gaat om een moeilijke, complexe materie die een langdurige, volgehouden inzet vraagt. Momenteel staat geen enkele reguliere sector klaar om te methodiek in te bedden. In sommige regio's werden wel al verkennende gesprekken gevoerd en gezamenlijke initiatieven genomen met de sector Algemeen Welzijnswerk.

Indien structurele verankering binnen de voorzieningen zelf, in elk geval op korte termijn, niet haalbaar is, kan een inbedding van de buurtstewards of de methodiek binnen de stadsdiensten een oplossing bieden. In de stad Gent werden daartoe stappen gezet door de werking Buurtstewards in te bedden in de Dienst Outreachend werken; in deze dienst worden 4 methodieken samengebracht. In Antwerpen is de werking, ten gevolge van herstructurering van de integratiesector nu ondergebracht binnen het stedelijke EVA Integratie en Inburgering. De werking van vzw De8 blijft vooralsnog afzonderlijk binnen het EVA functioneren.

De steden zelf pleiten voor een verdere continuering van de projecten Buurtstewards vanuit Vlaanderen.

3.6. Overdraagbaarheid en ontsluiting van de methodiek

De projecten beschouwen kapitalisatie en disseminatie van de expertise als een belangrijke taak. De meeste projecten namen daartoe al deel aan studiedagen, gaven vormingen, ...

Vermeldenswaard is de publicatie '*Roma in beweging*', van de dienst Roma en Woonwagengewoners van RIC Foyer (Brussel-Hoofdstad). Het boek bevat een uitgebreide omgevingsanalyse van de diverse Romagroepen in Brussel, waarin thema's als onderwijs, bedelen, ... worden uitgediept en handvatten worden aangereikt aan professionele dienstverleners en vrijwilligers van diverse sectoren om op een adequate manier met Roma werken. Daarnaast werden twee teamleden opgeleid als trainer in het kader van het Europese ROMED-programma. De Dienst Roma en Woonwagengewoners organiseerde daarop de ROMED-trainingen in Vlaanderen en Brussel om andere stewards en brugfiguren op te leiden.

De stad Gent plant tijdens het laatste projectjaar nog een publicatie van de methodiek.

Het inzetten van de methodiek van Buurtstewards is zeker overdraagbaar naar andere steden en gemeenten. Uit de bevraging van een aantal kleinere steden en gemeenten blijkt dat ook zij meestal werk(t)en met brugfiguren of vertrouwensfiguren (zie verder bij 6.2.). Probleem blijkt het kostenplaatje: voor veel kleinere lokale besturen is het niet haalbaar de extra personeelsinzet met eigen middelen te bekostigen.

4. Voorzieningen en diensten

Voor een correcte evaluatie van de projecten is het noodzakelijk ook de kant van de voorzieningen te horen. Daartoe bevroeg het Agentschap Binnenlands Bestuur een staalkaart van voorzieningen waarmee

de projecten hebben samengewerkt. Tussen september en november nam het agentschap interviews af bij 27 voorzieningen: 5 in de stad Antwerpen, 8 in het Brussels Hoofdstedelijk gewest, 9 in de stad Gent en 5 in de stad Sint-Niklaas.¹⁰ De verslaggeving m.b.t. elke voorziening individueel is opgenomen als bijlage 5.

Hoewel het aantal bevraagde voorzieningen divers was, bleek er een grote eensgezindheid en eenduidigheid uit de antwoorden. Alle voorzieningen waren lovend over de buurtstewards. Alle voorzieningen gaven ook aan 'niet klaar' te zijn om op eigen kracht de Roma te kunnen opvangen en begeleiden. Hieronder worden de belangrijkste reacties opgenomen, gegroepeerd volgens focus. Onder 4.3. wordt ingegaan op de hindernissen die de voorzieningen zelf aangeven voor een inbedding van de methodiek binnen de eigen organisatie(structuur) op lange termijn. In 4.4. tenslotte worden enkele signalen opgenomen die de voorzieningen gaven, los van de werking van de projecten.

Gezien de eenduidigheid van de antwoorden wordt geen onderscheid per stad gemaakt, behalve wanneer dat relevant is.

4.1. Onderwijs

In de steden Antwerpen, Brussel en Sint-Niklaas werden samen 11 voorzieningen bevraagd: 4 Centra voor Leerlingenbegeleiding, 1 Lokaal Overleg Platform, 2 basisscholen, 2 secundaire scholen in het buitengewoon onderwijs en 2 vormingscentra. In Gent werden, gezien de focus van het project er niet op onderwijs ligt, geen onderwijsactoren bevraagd.

De onderwijs- en vormingsactoren die beroep deden op buurtstewards waren uitermate positief over de samenwerking. De samenwerking zorgde volgens hen voor:

- een *betere toeleiding* van Romakinderen naar de scholen: bijna alle kinderen worden ingeschreven, meer kinderen worden in het eerste kleuterklasje ingeschreven. In Sint-Niklaas zijn alle kleuters ingeschreven en gaan ze regelmatig naar school.
- een *significante vermindering* van de spijbelproblematiek: er is een goede communicatie opgebouwd voor het melden van (problematische) afwezigheden, waardoor zeer kort op de bal kan worden gespeeld.
- *(meer) contact en communicatie met Romaouders*: de buurtstewards leiden de ouders toe naar oudercontacten, schoolactiviteiten en individuele afspraken. Zij tolken en duiden bij de gesprekken, nemen de rol van intercultureel bemiddelaar op.
- *een betere kennis van het Vlaamse onderwijsstelsel bij Roma-ouders*: de Roma begrijpen daardoor dat de verwachtingen, waarden en normen verschillen.

---

¹⁰ Voorzieningen in Antwerpen: Goschool Merksem, BuSO Sint-Jozef, Jeugdbrigade, Stedelijk Centrum voor Leerlingenbegeleiding Antwerpen, CAW De Touter; voorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: Instituut Anneessens Funck, Vormingscentrum Molenbeek, BuSO Zaveldal, Preventiedienst Anderlecht, Cultureghem, CAW Brussel, Sociale Dienst Jeugdrechtbank, basisschool Sint-Lukas Sint-Joost-ten-Node; voorzieningen in Gent: dienst Preventie voor Veiligheid – overlastregisseurs, CAW Oost-Vlaanderen, Straathoekwerk, Politie, Parket, Jongerenwelzijn, Werkgroep Vluchtelingen, dienst Milieutoezicht; voorzieningen in Sint-Niklaas: Centra voor Leerlingenbegeleiding, LOP Sint-Niklaas, Politie.

- *een beter contact met de leerlingen zelf.* De leerlingen zijn meer gemotiveerd, werken harder, vertonen minder storend gedrag. Dit wordt sterk benadrukt door de scholen in Brussel en Antwerpen waar, op vaste dagen, buurtstewards op school aanwezig zijn. Zij werken in de school als vertrouwenspersoon met de leerlingen, begeleiden hen en volgen de schoolresultaten nauwgezet op.
- *een verbetering van de schoolresultaten:* doel van de basisscholen is dat de kinderen kunnen doorstromen naar het gewone secundaire onderwijs. Dit lukt beter indien kinderen sneller worden ingeschreven op school. In het secundair onderwijs meldt men de eerste diploma's. De scholen geven aan dat deze succeservaringen van belang kunnen zijn voor de hele Romagemeenschap.
- *een betere kennis van het Nederlands bij Roma-ouders:* buurtstewards leiden ouders toe naar Nederlandse taallessen. Dit werd expliciet in de stad Antwerpen aangehaald.

De instellingen hebben, door de samenwerking met de projecten, de eigen werking en houding bijgestuurd. Ze geven aan beter te begrijpen hoe Roma-ouders kijken naar opvoeding en ontwikkeling en pasten hun methodiek aan. Er wordt meer gevisualiseerd en bepaalde aspecten van de werking op school worden samen met de ouders gedaan, zodat het effect voor hen concreter wordt. Een klassiek voorbeeld is samen lezen, maar ook worden ouders zelf voor de computer geplaatst om hen te tonen wat het effect daarvan is op huiswerk. Er wordt samen met hen gespeeld om het positieve effect daarvan duidelijker te maken,...

Scholen en Centra voor Leerlingenbegeleiding benadrukken dat de samenwerking met de buurtstewards niet vrijblijvend is. De stewards verwachten ook een grote inspanning van hen. Het aanpassen van hun werking aan de Roma is zeer arbeidsintensief, zeker in scholen waar veel Romakinderen schoollopen. Ze geven tevens expliciet aan dat zij niet onmiddellijk contact opnemen met het project indien zij met Romaleerlingen werken. Bij een problematische afwezigheid zullen scholen en Centra voor Leerlingenbegeleiding zelf de eerste stappen naar de ouders trachten te zetten. Slechts indien dat niet lukt, wordt een beroep gedaan op een Romabemiddelaar.

Uit de bevraging kwam 1 voorstel om de methodiek uit te breiden naar andere doelgroepen. Volgens de betrokken school zouden andere groepen, zoals de Afrikaanse gemeenschap, eveneens baat hebben van de methodiek.

4.2. Welzijn en sociale cohesie

In de 4 steden werd een amalgaan van voorzieningen bevraagd, waarmee door de projecten werd samengewerkt. Naast preventiediensten, politie, jeugdrechtbank en parket, werden ook 3 Centra voor Algemeen Welzijnswerk in de bevraging opgenomen.

Voor een aantal voorzieningen zijn de buurtstewards in de eerste plaats een aanspreekpunt en een onontbeerlijke hulp om in contact te treden met de doelgroep. Hulpverleners geraken niet 'binnen' in de gezinnen waarin ze begeleiding moeten opnemen. De buurtstewards genieten het vertrouwen en samen met hen lukt het wel. Dit houdt in dat huisbezoeken en begeleidingen in eerste instantie samen met de

bemiddelaars plaatsvinden. In duo wordt samengewerkt om de gezinsproblemen aan te pakken. Na een tijdje, indien de vertrouwensband gecreëerd is, kan de inbreng van de buurtstewards verminderen. De voorzieningen halen ook het taalprobleem aan: de bemiddelaars tolken en duiden voor hen. Bij de betrokken gezinnen kan de hulpverlening enkel plaatsvinden mits ondersteuning van de buurtstewards.

De voorzieningen stellen dat zij via het project meer inzicht kregen in de levenswijze en gewoonten van de doelgroep. Daardoor is er meer begrip gegroeid voor de Roma en hebben zij hun werkwijze aangepast. Een ander voordeel is dat via de inzet van buurtstewards snel kan worden gereageerd, een beroep doen op andere –gespecialiseerde- voorzieningen is omslachtiger, duurt te lang.

Sommige voorzieningen, zoals het CAW Brussel en CAW de Touter werken reeds met de allerzwaksten. Bij hen is de stap naar hulpverlening aan Roma kleiner en de drempel voor de doelgroep lager. Zij pasten hun methodiek reeds aan en hebben de expertise om met deze doelgroep verder te kunnen. Dit neemt niet weg dat ook zij aangeven beroep op hen te willen blijven doen, voor specifieke vragen.

Enkele voorzieningen gaven mee dat de ondersteuning door de projecten hen helpt om door te gaan, het niet op te geven, en vooral de doelgroep niet op te geven...

Door deze groep van voorzieningen wordt een aantal keer aangegeven dat een scope op onderwijs voor hun werking te beperkt is. Zij geven aan dat integraal werken voor de doelgroep essentieel is. Zij zouden de scope graag breder zien.

In steden met een bredere scope geven voorzieningen aan dat de buurtstewards een leemte invullen via interculturele bemiddeling en soms via 'hulpverlening pur sang'.

Daarnaast geven enkele voorzieningen aan dat de buurtstewards in een aantal gevallen te sterk op de positie van de Roma gaan staan, waardoor hun rol als brugfiguur in het gedrang komt.

Twee voorzieningen vonden het een probleem dat de bemiddelaars geen beroepsgeheim hebben. Anderen vonden het dan weer net handig dat er geen sprake was van beroepsgeheim: hierdoor kon soms belangrijke informatie ook worden opgepikt. Voor de meerderheid van de voorzieningen stelde zich geen probleem op dit vlak.

4.3. Hinderpalen voor structurele verankering binnen de voorzieningen op lange termijn

De voorzieningen gaven in hun gesprek ook aan welke hindernissen zij op langere termijn zien, om een geslaagde werking te ontwikkelen die is afgestemd op de doelgroep, maar zonder de ondersteuning van buurtstewards.

In het onderwijs kunnen die hindernissen worden samengevat als een gebrek aan capaciteit, een gebrek aan expertise, een onvoldoende snelle werking, en het ontbreken van een neutrale vertrouwenspositie.

- De werking met deze doelgroep is volgens de onderwijsactoren zeer arbeidsintensief. Scholen geven aan dat men onvoldoende mankracht heeft om de intensieve begeleiding op eigen houtje aan te kunnen.

- Sommige Centra voor Leerlingenbegeleiding beschikken reeds over interculturele bemiddelaars die een aantal talen van nieuwkomers spreken. Deze interculturele bemiddelaars fungeren niet als tolken, maar geven zelf de uitleg aan de ouders, zij kunnen boodschappen duiden op maat van de doelgroep. Zij nemen bijgevolg een aantal taken op die ook de buurtstewards opnemen. De Centra hebben echter geen intercultureel bemiddelaars die de diverse talen van de Roma spreken. In het stedelijk Centrum voor Leerlingenbegeleiding van de stad Antwerpen spreekt wel 1 intercultureel bemiddelaar Servo-Kroatisch. Het is niet haalbaar voor kleinere taalgroepen Interculturele Bemiddelaars in dienst te nemen.
- Zelfs indien men Intercultureel Bemiddelaars zou inzetten, blijft er een probleem van 'nabijheid'. Voor de werking met Roma is de vertrouwensrelatie zeer belangrijk. Buurtstewards hebben die, de personeelsleden van de voorzieningen niet. Zo wordt bijvoorbeeld aangegeven dat Centra voor Leerlingenbegeleiding niet in staat zijn een aantal taken op te nemen voor Romafamilies, die zij bij andere gezinnen wel opnemen. Roma laten slechts tussenkomst en ook hulp toe indien zij de begeleider vertrouwen. Huisbezoeken worden bijgevolg samen met de bemiddelaar afgelegd.
- Van fundamenteel belang in het werken met Roma is dat onmiddellijk kan worden ingegrepen. In de hulpverlening noemt men dit de 'opvolging'. Een Centrum voor Leerlingenbegeleiding kan niet voldoende snel interveniëren.
- Tenslotte werd door een Centrum voor Leerlingenbegeleiding nog een wettelijke belemmering aangehaald. Centra mogen slechts kortdurende intensieve begeleidingen opnemen. Voor deze doelgroep is dat vaak onvoldoende. In dat geval is de inzet van Buurtstewards noodzakelijk.

Bij de overige voorzieningen lijkt er in elk geval een blijvende nood te zijn aan een aanspreekpunt 'Roma'. De inhoud van dat aanspreekpunt kan verschillende vormen aannemen: een persoon die het gezin kent om een aanpak af te toetsen, een intercultureel bemiddelaar, een vertrouwenspersoon die de hulpverlener toegang kan verschaffen bij het gezin, een ondersteuner,... Dit lijkt, gezien de huidige socio-economische positie van de Roma een lange termijnbehoefte.

4.4. Blijvende knelpunten bij benadering van de doelgroep volgens de voorzieningen, die niet door de projecten kunnen worden opgevangen

Tijdens de interviews signaleerden de voorzieningen een aantal knelpunten (en mogelijke oplossingspistes) t.a.v. de Romapopulatie die de mogelijkheden van de projecten buurtstewards overstijgen. Gezien deze signalen van belang zijn voor het beleid t.a.v. van Roma gaan we hier even op in.

Binnen de Romagemeenschap wordt jong gehuwd. Dit leidt tot (Roma)huwelijken waarin één of beide partners minderjarig zijn. Vooral meisjes zijn hiervan het slachtoffer. Vaak volgt al snel een zwangerschap. Het gevolg daarvan is dat meisjes stoppen met school en geen diploma halen. Volgens de voorzieningen moet hiertegen veel strikter worden opgetreden.

In de stad Sint-Niklaas werd aangegeven dat er nood is aan seksuele voorlichting.

Gezien de multi-problematiek in veel Romagezinnen is een integrale benadering noodzakelijk. De voorzieningen stellen vast dat er te weinig afstemming is binnen het hulpverleningsaanbod. Ze pleiten voor een betere afstemming en een gecoördineerde aanpak.

5. Zelforganisaties

Om tot een beoordeling van de projectwerking te komen is ook de mening van de doelgroep van belang. Het agentschap deed daarvoor beroep op het Minderhedenforum, dat de zelforganisaties bevroeg. Hieronder vindt u samenvatting van die bevraging.

Volgens het Minderhedenforum zijn de werkingen in de 4 steden heel divers. In een kleine stad is er een kortere lijn, een grotere aanwezigheid op het terrein, zijn er snellere linken met andere (stads)diensten en is er sneller en diepgaander vertrouwen van de Roma.

In Gent zijn de buurtstewards ingebed in een grotere stadsdienst, wiens visie moet worden gevolgd. Dit wordt niet als positief ervaren: het leidt tot logheid en een 'gestandaardiseerde' aanpak die het verwerven van vertrouwen niet bevordert.

Het inzetten in Brussel-Hoofdstad van buurtstewards die zelf Roma zijn, wordt toegejuicht. Op taalkundig en cultureel vlak is dit een absoluut voordeel. Het Minderhedenforum pleit voor meer bemiddelaars van Roma-origine.

Het Minderhedenforum pleit verder voor een verruiming van de werking voor Roma vanuit het beleid. Naast het inzetten en subsidiëren van buurtstewards moet het beleid werk maken van ruime informatiecampagnes over de Roma naar de brede stadsbevolking. Anderzijds moet worden ingezet op informatieverstrekking aan de Roma over onze cultuur, los van hulpverlening.

Gelet op de positieve resultaten in kleinere steden is het Minderhedenforum voorstander om de inzet van buurtstewards uit te breiden naar andere (kleinere) steden en gemeenten.

6. Andere steden en gemeenten

Om een volledig beeld te krijgen van het lokale opvang- en integratiebeleid t.a.v. Roma bevroeg het Agentschap Binnenlands Bestuur 5 steden en gemeenten met een Roma-aanwezigheid, waar **geen** buurtstewards worden ingezet. De steden en gemeenten Temse, Diest, Heusden-Zolder en Leopoldsburg voeren een actief beleid voor Roma. In Mortsel wonen slechts enkele Romagezinnen, maar wordt sinds jaar en dag ingezet op de integratie van Roms. Het volledige verslag per gemeente is opgenomen in de bijlagen. Hieronder volgt een beknopt overzicht.

6.1. Omgevingsanalyse

In de betrokken gemeenten wonen, in vergelijking met de 4 centrumsteden, kleinere groepen Rom(a). In de meeste gemeenten lijkt de populatie stabiel(er) te blijven. Diest heeft nog een sterke in – en uitstroom. Tabel 5 geeft een overzicht.

Tabel 5: geschat aantal Roma (en Roms) en herkomst

	<i>Aantal</i>	<i>Herkomst</i>
Diest	? Romagezinnen – 300 personen	Vooral Roemenië en Bulgarije
Heusden-Zolder	30 Romagezinnen – 162 personen	Vooral Kosovo, in mindere mate Servië en Macedonië
Leopoldsburg	9 Romagezinnen – 60 personen ? Romagezinnen	Kosovo en Servië Bulgarije (Turkssprekend)
Mortsel	4 Romagezinnen – 15 personen 16 Romagezinnen – 48 personen	? België
Temse	60 Romagezinnen – 300 à 350 personen	Vooral Kosovo, in mindere mate Bulgarije

De steden en gemeenten geven aan dat de socio-economische situatie van de Roma precair blijft, hoewel er een grote vooruitgang is geboekt de afgelopen jaren. In grote lijnen zijn de positie en de kenmerken van deze Roma vergelijkbaar met die in de centrumsteden, zoals geschetst werd in 2.3. Toch zijn er enkele opvallende verschillen.

In Heusden-Zolder en Leopoldsburg hebben de Romagezinnen die er permanent verblijven een degelijke woning. In Heusden-Zolder is dat vaak een sociale woning, in Leopoldsburg wordt veelal privaat gehuurd.

Weinig Roma hebben werk. De werkzaamheidsgraad is laag. In Heusden-Zolder, Leopoldsburg, Mortsel en Temse hebben ze echter een regelmatig inkomen, via werkloosheidsuitkering, tewerkstelling als artikel 60tigger, invaliditeitsuitkering of leefloon. In Diest hebben diegenen die het Nederlands beheersen vaak wel een job. De stad geeft aan dat er veel armoede is, maar een grote solidariteit tussen de Roma.

Leopoldsburg doet het opvallend goed op vlak van participatie: de kinderen van de Roma uit Kosovo en Servië participeren aan de speelpleinwerking, zijn lid van sportclubs, gaan naar de zwembles, ...kortom nemen relatief vlot deel aan initiatieven in de gemeente. Drie Romavrouwen nemen actief deel aan VriendEnTaal, een 'Oefenkansen Nederlands'-initiatief in het kader van het integratiebeleid. Ook in Diest wordt vanuit het integratiebeleid actief toegeleid naar initiatieven vanuit de dienst, met succes.

In Mortsel hebben ook de Roms een achterstand op de verschillende levensdomeinen.

6.2. Methodologie

De methodologie, die door de betrokken gemeenten wordt aangewend, heeft gelijkenissen en verschillen met die van de centrumsteden. Ook tussen de gemeenten onderling bestaan aanzienlijke verschillen. Tabel 6 geeft een beknopt overzicht van de gehanteerde methodologie

Tabel 6: methodologie t.a.v. Rom(a) in de kleinere steden en gemeenten

	<i>Belangrijkste actoren</i>	<i>Methodologie</i>
Diest	<p>Coördinatie door Dienst Diversiteit Brugfiguur Onderwijs Werkgroep De Brug¹¹ Toeleiders in de diversiteit (OCMW)</p>	<p>Brugfiguur Onderwijs in dienst van het Lokaal Overlegplatform.¹² Via het Lokaal Overlegplatform werd een spreidingsplan voor Romaleerlingen over de scholen geïntroduceerd.</p> <p>Integrale benadering op alle levensdomeinen via werkgroep De Brug. Problemen die het beleidsveld onderwijs overstijgen worden hier aangebracht door brugfiguur.</p> <p>Via het OCMW worden via het initiatief 'Toeleiders in de diversiteit' art. 60tigers ingezet om personen van buitenlandse herkomst toe te leiden naar initiatieven en voorzieningen.</p> <p>De diversiteitsambtenaar fungeert als bemiddelaar en ombudsman bij conflicten. De dienst beschikt over een uitgebreid netwerk en wendt dit aan om projecten en initiatieven te initiëren.</p>
Heusden-Zolder	<p>Coördinatie door OCMW Integratiedienst</p>	<p>Werking via brugfiguren, gesubsidieerd via het Federaal Impulsfonds voor het Migrantenbeleid (FIM) en het ESF (intussen beëindigd). Methodiek leunt sterk aan bij de methodiek uit de projecten buurtstewards. Brugfiguur werkt sterk integraal (alle levensdomeinen worden aangepakt).</p> <p>Brugfiguur is verbonden aan het OCMW maar het hulpverleningsdossier bevindt zich bij een andere dienst van het OCMW.</p> <p>Elk nieuw gezin in Heusden-Zolder wordt bezocht door de brugfiguur, en vervolgens verder gevolgd.</p>

¹¹ Werkgroep samengesteld uit dienst Diversiteit, OCMW, LOP-voorzitter (vertegenwoordigt alle scholen), LOP-ondersteuner vanuit de provincie Vlaams-Brabant, speel-o-teek, dienst bevolking, Agentschap Integratie en Inburgering, Kind en Gezin, Huis van het Nederlands, Onderwijsambtenaar van de stad Diest, Centrum voor Leerlingenbegeleiding. Ad hoc kan politie worden uitgenodigd.

¹² De brugfiguur werd intussen in dienst genomen binnen het Agentschap Integratie en Inburgering; daar heeft zij als opdracht personen met een buitenlandse herkomst, waaronder Roma, toe te leiden naar voorzieningen.

		<p>Voor dit eerste bezoek ontwikkelde het OCMW 'de onthaalmethode'. Daarvoor werd een stramien uitgewerkt om alle thema's waarover toelichting moet worden gegeven aan bod te laten komen. De Roma krijgen tijdens dat bezoek zeer uitgebreide informatie over de werking van de samenleving en de te ondernemen stappen.</p> <p>Netwerking: de opgedane ervaringen worden teruggekoppeld naar de reguliere voorzieningen in functie van een aanpassing van de werking van die voorzieningen aan de doelgroep.</p>
Leopoldsburg	OCMW en Integratiedienst Recent RIMO (schoolopbouwwerk)	<p>Intensieve individuele begeleiding door 2 vaste maatschappelijk werkers volgens drie krachtlijnen: duidelijke communicatie, duidelijke afspraken en consequent afspraken opvolgen.</p> <p>De begeleiding is ingebed in een ruimer lokaal integratiebeleid. OCMW leidt toe naar activiteiten van de integratiedienst.</p> <p>Elk nieuw Romagezin dat aanklopt bij het OCMW wordt gezamenlijk bezocht door integratiedienst en OCMW. Hier wordt contract afgesloten met duidelijke afspraken gekoppeld aan leefloon. Afspraken omvatten o.m. het volgen van inburgeringscursus, schooldeelname kinderen, afspraken rond overlast.</p> <p>Het niet opvolgen van afspraken heeft onmiddellijke consequenties.</p>
Mortsel	OCMW (cel activering en tewerkstelling, toezichter woonwagenterrein) Integratiedienst	<p>Het OCMW begeleidt de Rom- en Romagezinnen met hulpvragen via haar reguliere hulpverlening. De terreintoezichter staat in voor de orde en regelmaat op het woonwagenterrein. De integratiedienst staat in voor ondersteunende activiteiten in het kader van het integratiebeleid. Er is een intensieve samenwerking tussen de drie actoren.</p> <p>De stad zet prioritair in op de schoolloopbaan van de Romkinderen. Er is een nauwe samenwerking</p>

		<p>tussen de stad Mortsel, thuisbegeleiding, het Centrum voor Leerlingenbegeleiding, schooldirectie, ouders en kinderen. Daarnaast wordt toegeleid naar taallessen en oefenkansen Nederlands.</p> <p>Mortsel voert 1 van de 7 goedgekeurde uit in het kader van de ESF-oproep voor de integratie van achtergestelde groepen. Het project begeleidt een beperkt aantal Roms via integrale begeleiding naar tewerkstelling.</p> <p>Sinds kort werd, via CAW Antwerpen een woonbegeleidingsproject opgestart voor Roms die de overstap van het woonwagenterrein naar huizen maakten.</p>
<p>Temse</p>	<p>OCMW (onderwijsopbouwwerk en maatschappelijke werkster i.f.v. hulpverleningsdossier) Integratiedienst</p>	<p>In het verleden projectsubsidies met focus op onderwijs (FIM) en tewerkstelling (ESF).</p> <p>Er werd gewerkt met brugfiguren en er was een Integrale benadering via driemaandelijke rondetafelgesprekken tussen cliënt en hulpverleners betrokken op de verschillende levensdomeinen (tewerkstelling, huisvesting, onderwijs, Nederlands, verblijfsstatuut en financiën).</p> <p>Op dit ogenblik blijft er vanuit het onderwijsopbouwwerk en de integratiedienst specifieke aandacht gaan Roma, vooral in functie van toeleiding naar activiteiten, zoals oudercontacten, taalkampen,...</p> <p>Bij het OCMW zijn nog een aantal gezinnen in begeleiding; deze zijn omwille van de vertrouwenspositie, geconcentreerd bij 1 maatschappelijk werkster.</p> <p>Overlastklachten komen bij de integratiedienst terecht en worden door hen verder opgenomen door informatieverstrekking naar de doelgroep.</p> <p>Er is een intensieve samenwerking tussen de dienst Onderwijsopbouwwerk, de integratiedienst en de maatschappelijk werkster die de dossiers opvolgt</p>

6.3. Resultaten en knelpunten

In vergelijking met de projecten Buurtstewards valt bij de kleinere gemeenten en steden vooral de sterke(re) focus op een **integrale benadering** op. Zij slagen er, door de kleinere schaal, makkelijker in om alle relevante actoren rond te tafel te brengen en de inclusieve benadering, met een vertaling naar de voorzieningen waar te maken. Ook de goede inbedding in het lokale integratiebeleid blijkt een pluspunt.

De meeste steden en gemeenten werkten met brug- of vertrouwensfiguren. Hoewel de splitsing tussen de dossierbehandeling door het OCMW en de brugfiguur door een aantal gemeenten expliciet naar voren wordt geschoven, blijkt uit de analyse dat die scheiding niet absoluut noodzakelijk is om goede resultaten te boeken. Opvallend is dat in Leopoldsburg wordt gekozen voor een aanpak van nabijheid en strikte opvolging, met een rechtstreekse koppeling aan de hulpverlening.¹³ In deze gemeente worden net zeer goede resultaten geboekt, ook op minder relevante domeinen zoals participatie.

Een combinatie van een integrale benadering vanuit het OCMW, gekoppeld aan armoedebeleid, en een regisserende rol vanuit de integratiedienst blijkt een succesformule. Van belang is, zoals ook het Minderhedenforum aangeeft (zie 4), een goede informatieverstrekking. Dit gebeurt bij voorkeur zodra de Romafamilies aankomen in de stad of gemeente. De gemeenten hebben hiervoor verschillende formules uitgewerkt, gelinkt aan een huisbezoek, met tolk of iemand die de taal kent. Interessant, en zeker aanbevelingswaardig, is in dit verband de 'onthaalmethode' die Heusden-Zolder uitwerkte.

Ook de cursus Maatschappelijke Integratie binnen het inburgeringsbeleid is uitermate geschikt om informatie te geven. Via de koppeling met de integratiedienst wordt makkelijker de toeleiding naar het inburgeringstraject gerealiseerd. De meeste Roma zijn, als EU-burgers, rechthebbende inburgeraars, waardoor extra moet worden ingezet op toeleiding. Een goede informatieverstrekking blijkt ook (een belangrijke) sleutel in het terugdringen van overlast.

Tenslotte kan een goede afstemming met het lokale integratiebeleid bijdragen tot een hogere participatie, via een toeleiding tot initiatieven 'oefenkansen Nederlands' en lokale activiteiten. Vooral in Leopoldsburg en Diest blijkt dit goed te lukken.

Terwijl in alle centrumsteden kwaliteitsvolle huisvesting een pijnpunt blijft, is door intensieve begeleiding en toeleiding in enkele gemeenten op dit vlak zeer grote vooruitgang geboekt. Roma werden er begeleid bij onbewoonbaarverklaringen, waarna actief mee gezocht werd naar een geschikt huis.

Alle gemeenten boeken goede resultaten op het vlak van onderwijs en het terugdringen van overlast. Zij zetten hier ook alle expliciet op in. Pijnpunten blijven de grote aanwezigheid van Romakinderen in het buitengewoon onderwijs, een te vroeg afhaken in het secundair onderwijs (uitstroom zonder diploma) en, vooral bij meisjes, vroege zwangerschappen als gevolg van Romahuwelijken tussen minderjarigen.

---

¹³ De hulpverlener van het OCMW gaf wel aan dat het moeilijk is een echte vertrouwensrelatie te creëren met de Roma. Ook moet constant worden bewaakt dat de aanpak niet de noodzakelijke levensbehoeften in het gedrang brengt.

Het meest hardnekkig blijkt de situatie op het vlak van tewerkstelling. Ondanks grote inspanningen, via intensieve (traject)begeleiding blijven echte resultaten uit. De steden en gemeenten slagen er wel in de Roma toe te leiden tot een werkloosheidsuitkering, meestal via een tijdelijke tewerkstelling in artikel 60, maar de afstand tot de reguliere arbeidsmarkt blijkt te groot. Een uitzondering lijkt Diest, waar wordt aangegeven dat Roma die Nederlands spreken wel een job hebben. Een mogelijke verklaring zou hier de andere herkomst van de doelgroep kunnen zijn.

Alle steden en gemeenten geven aan dat, ondanks de integrale benadering, de reguliere voorzieningen die een ruimer werkingsgebied hebben dan de gemeente of stad nog grote stappen dienen te zetten naar een betere hulpverlening aan Roma. Met de voorzieningen binnen de eigen stad of gemeente worden doorgaans betere resultaten geboekt. Meermaals wordt vermeld dat de (tweedelijns)voorzieningen te weinig aanklampend werken; hiervoor blijft wellicht een brugfiguur noodzakelijk.

Tenslotte moet gewezen worden op de financiële ondersteuning van de steden en gemeenten. Enkel Leopoldsburg, de gemeente met het kleinst aantal Roma, en Diest slaagden erin hun methodiek uit te werken met reguliere middelen. De middelen werden ingezet vanuit het OCMW en het lokale integratiebeleid. Voor de onderwijsthematiek deed Diest wel beroep op een brugfiguur gesubsidieerd vanuit onderwijs.. Leopoldsburg doet voor de ondersteuning van onderwijsinstellingen sinds kort beroep op een schoolopbouwwerker vanuit RIMO Limburg.

De overige gemeenten maakten gebruik van -per definitie tijdelijke- projecten, vanuit het FIM en het ESF. Het wegvallen van deze projecten had telkens een onmiddellijke impact op de werking. De intensiteit die de werking naar Roma vereist, lijkt de extra inzet van reguliere – niet projectmatige- middelen in gemeenten met een wat grotere concentratie te ondersteunen.

6.4. Samenwerking en kennisdeling

Hoewel er individuele verschillen zijn tussen de steden en gemeenten bleef de kennisdeling beperkt. Bij aanvang van de werking wordt soms wel een verkenning van de werking in andere gemeenten gedaan. Via de integratiediensten (en het vroegere Kruispunt Migratie-Integratie) was men meestal op de hoogte van de projecten Buurtstewards, dit zonder dat men noodzakelijkerwijs de methodiek ervan kende. Indien kennisdeling plaatsvond, was dat vaak via persoonlijke contacten (men kent iemand persoonlijk van een andere gemeente of stad). Zelfs samenwerking met gemeenten of steden in de regio was er weinig.

Sommige steden stelden uitdrukkelijk dat de ontwikkeling van een methodiek voor een groot stuk plaatsgebonden is: gezien sterk op maat moet worden gewerkt, en elke lokale situatie verschilt, is een methodiek die in de ene gemeente wordt ontwikkeld niet zomaar overdraagbaar naar een andere gemeente. Een aantal steden haalden ook het verschil in schaalgrootte aan, wat de werking van de buurtstewards moeilijker overdraagbaar zou maken naar kleinere steden en gemeenten.

Een stad verwees naar het overleg op Vlaams niveau in de werkgroep MOE-migranten. Voor deze stad lag de focus daar te veel op beleidsniveau om er veel aan te hebben voor het lokale niveau. Bovendien werd de agenda er teveel bepaald door de grote(re) steden.

7. Conclusies

De ontwikkelde methodiek in de vier steden, waarbij de **buurtstewards als brugfiguren** fungeren, blijkt een **goede methodiek** om het vertrouwen van de Roma te winnen, en –samen met hen– stappen vooruit te zetten. Het feit dat ook de Europese Unie deze werkvorm suggereert, wijst erop dat men hiermee ook elders in Europa positieve resultaten boekte.

De inzet van de buurtstewards wordt in de 4 steden sterk positief gewaardeerd door de voorzieningen. Alle bevroegde reguliere voorzieningen geven aan hun huidige werking t.a.v. Roma niet (even) kwaliteitsvol of zelfs onmogelijk zonder de inzet van brugfiguren te kunnen continueren. Uit de bevraging blijkt dat de voorzieningen onvoldoende aanklappend kunnen werken.

De methodiek bevat ook een aantal **valkuilen**, die goed moeten worden bewaakt. Uit de bevraging van de voorzieningen bleek dat in sommige gevallen, bijv. bij het inzetten van buurtstewards uit de doelgroep zelf, de neutrale positie van de bemiddelaar wordt verlaten. Men neemt teveel het standpunt van de doelgroep in, en wordt belangenbehartiger i.p.v. brugfiguur. Een ander aandachtspunt is de noodzaak van een blijvende focus op empowerment: de doelgroep moet uiteindelijk zelf de stap naar de voorzieningen kunnen zetten, en mag niet blijvend afhankelijk worden van de brugfiguur. Veel Roma hebben ten gevolge van de discriminatie en uitsluiting in het thuisland een aangeleerde afhankelijkheid opgebouwd. Die houding vergroot het risico dat de brugfiguur blijvend gaat ‘zorgen’ voor de Roma. Uit de bevragingen van de voorzieningen bleek ook dat soms wel heel sterk de focus op hulpverlening komt te liggen: voorzieningen of diensten kunnen dit een positieve zaak vinden omdat er wat hen betreft een leemte wordt ingevuld. Het kan echter niet de bedoeling zijn dat de brugfiguren hulpverleners worden: indien hier leemten zijn, moeten die worden opgevangen binnen de reguliere hulpverlening.

Het gevaar schuilt erin dat er **te veel van de buurtstewards wordt verwacht**. In grote steden is het inzetten van Roma de spreekwoordelijke druppel op de gloeiende plaat. Meer dan in kleinere gemeenten en steden waar de inzet van 1 extra persoon net dat verschil kan maken, is de problematiek in grootsteden zo omvangrijk dat men het risico loopt dat de inspanningen in het niets lijken te verdwijnen als men de globale socio-economische situatie van Roma in ogenschouw neemt. Het kiezen voor een specifieke focus, zoals in Antwerpen op onderwijs, kan dan een uitweg bieden. De resultaten in Antwerpen, maar ook in Sint-Niklaas en Brussel, tonen aan dat men zo wél een aanzienlijke vooruitgang kan boeken, met meetbare resultaten naar instroom en regelmatige schooldeelname.

Die keuze houdt meteen een aantal risico's in: voorzieningen die niet in het onderwijsveld actief zijn, kunnen immers niet altijd gebruik maken van de bemiddelaars en op andere terreinen wordt geen of amper vooruitgang geboekt. Het dan ook uiterst belangrijk om de werking van de buurtstewards aan te vullen met andere ondersteunende initiatieven vanuit de stad. De bevraging van de kleinere steden en gemeenten toont aan dat een afstemming en samenwerking met het integratie- en inburgeringsbeleid mee een uitweg kan bieden: binnen dit beleidsveld kunnen initiatieven worden genomen om de bevolking en de Roma beter te informeren, kan beter toegeleid worden naar inburgering, oefenkansen Nederlands en allerhande socio-culturele activiteiten. Daarnaast moet vanuit de steden meer worden ingezet op de

samenwerking en afstemming van alle voorzieningen die er actief zijn: zeker in grote steden zijn er zoveel voorzieningen dat het overzicht soms zoek is. Nochtans is een integrale benadering, en samenwerking van eenieder, de enige manier om op langere termijn de integratie van Roma te doen slagen. Let wel: het zorgen voor die integrale benadering kan niet de taak van de buurtstewards zijn, dit moet opgenomen worden door de stad of het OCMW, op het juiste niveau.

Dit brengt ons dan ook tot de meest fundamentele kritiek op de werkingen in de steden: om te slagen op lange termijn is een stedelijk plan nodig met acties op diverse terreinen en een overkoepelende structuur die een integrale benadering garandeert. De buurtstewards opereren vandaag te sterk als afzonderlijke entiteit waardoor de structurele verankering van de ontwikkelde methodologie en kennis ten dele achterwege is gebleven. Echter momenteel is er geen enkele voorziening die de methodiek kan integreren of overnemen. Wellicht zal voor de ondersteuning van de toegankelijkheid van voorzieningen, vooral dan op tweedelijnsniveau, ook op lange termijn de inzet van Romabemiddelaars noodzakelijk blijven.

Wellicht zal voor de ondersteuning van de toegankelijkheid van voorzieningen, vooral op tweedelijnsniveau, ook op lange termijn de inzet van brugfiguren noodzakelijk blijven. De bevraging van de voorzieningen toont aan dat zij onvoldoende aanklampend werken. Het voorzien in een beperkte groep, centraal gepositioneerde, bemiddelaars op lokaal niveau biedt dan een uitweg. De bevraging toont bovendien aan dat deze methodiek ook zou moeten kunnen worden ingezet voor andere doelgroepen, zoals de Afrikaanse gemeenschap.

Dat neemt niet weg dat, naast een integrale aanpak op lokaal niveau, ook in een beleidssectoren op Vlaams niveau initiatieven kunnen worden genomen om de integratie van Roma te ondersteunen.

- Qua **huisvesting** noteren we dat er een weliswaar kleine, maar hardnekkige groep is in de steden waarvoor intensieve woonbegeleiding noodzakelijk is. Initiatieven als 'Housing First' zijn hier veelbelovend. Het is aan te bevelen de ondersteuning van dit type initiatieven concreet op te nemen in het huisvestingsbeleid en/of welzijnsbeleid.
- In de **onderwijssector** kan er meer aandacht gaan naar methodieken die de werking met Roma vergemakkelijken. Succesvolle methodieken, zoals visualisatie en aanklampend werken moeten worden veralgemeend. Uit de analyse blijkt dat hier een grotere expertise is in de grootsteden, deze expertise zou meer moeten worden verspreid naar de rest van Vlaanderen. Daarnaast wordt vastgesteld dat een grote groep Romakinderen in het Buitengewoon onderwijs terecht komt. Met het oog op inclusief onderwijs moet worden onderzocht of er maatregelen kunnen worden genomen om de doorstroming naar het reguliere onderwijs te verbeteren.
- **Werk** blijft een van de grote knelpunten: projecten die specifiek inzetten op trajectbegeleiding bij personen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt, zoals Roma, moeten worden versterkt en gecontinueerd. Daarbij denken we ook aan de huidige ESF-projecten.
- De Roma vinden meestal de weg naar de **gezondheidsvoorzieningen**. Hun gezondheidssituatie is echter niet goed, vooral door een ongezonde leefwijze. Vanuit de gezondheidssector kunnen gerichte sensibiliseringscampagnes worden uitgewerkt die deze doelgroep kunnen bereiken en

sensibiliseren. Inspiratie kan daarvoor worden gezocht bij de initiatieven van RIC Foyer in Brussel-Hoofdstad. Wellicht kan ook Kind en Gezin hier een opdracht in krijgen. Aandacht moet ook worden besteed aan de geestelijke gezondheidszorg: diverse actoren vermelden psychische problemen bij Roma, o.m. door opgelopen (oorlogs)trauma's.

- Een van de grote pijnpunten, die zowel door de voorzieningen, de lokale besturen als de projecten zelf werden aangehaald, zijn de **Romahuwelijken met minderjarigen**. Soms zijn hierbij zeer jonge meisjes betrokken. Het is aangewezen specifieke acties te ontwikkelen om hieraan een halt toe te roepen. Door voorzieningen en projecten werd, hiermee samenhangend, ook geattendeerd op het gebrek aan dwingende maatregelen bij problematisch schoolverzuim.
- De werking in Brussel-Hoofdstad merkt een toename van **prostitutie** bij Romajongeren. Vanuit het beleidsveld Welzijn moet worden bekeken of er extra maatregelen moeten worden uitgewerkt.

Bovenstaande toont aan dat ondanks positieve resultaten van de projecten buurtstewards er veel knelpunten blijven bestaan en dat verdere inspanningen aangewezen zijn. Met uitzondering van Sint-Niklaas, dat aangeeft dat de stijging van het aantal Roma het gevolg is van nieuwe geboorten, heeft er in de steden de laatste jaren een nieuwe instroom van gezinnen plaatsgevonden. Met deze gezinnen moet opnieuw dezelfde beweging gemaakt worden, zowel in functie van sociale cohesie als in functie van het verbeteren van de socio-economische situatie.